

Válaszok

Dr. Vókó György bírálata

Köszönöm Tisztelt Opponensem részletekbe menő, figyelmes olvasását, számos szerkesztési észrevételét, a munka áttekintésére fordított energiáját és támogató véleményét. Kérdéseire, megjegyzéseire az alábbiakban válaszolok.

● Az értekezés tagolása bár alapvetően megfelelő, azonban hagy kívánnivalót is maga után... ● Kérdésem számomra, hogy **miért nem tagolta mélyrehatóbban művét a szerző?** Gazdag tartalomnak megfelelő terjedelmű alkotásról van szó, ezért szükséges lett volna további alegységek beiktatása a fejezeteken belül – különös figyelemmel arra, hogy ezt az egyes gondolati egységek lehetővé, sőt indokoltá tették volna (3. oldal).

A dolgozat – a tartalomjegyzékben hiányolt – további tagolása minden olyan fejezetben megtörtént, ahol akár a szerteágazó tartalom, akár a matéria mennyisége megkövetelte. Az alfejezetek első bekezdésének kezdetén alkalmazott kiskapitális betűtípussal szedett címek alfejezet-címeknek tekintendők (pl. az I.1. fejezetben: A tömlőc születése / A korai szabadságbüntetések fajtái / A carcer szimbolikus üzenete / Végrehajtási viszonyok). Feltüntetésüket a tartalomjegyzékben technikai kérdésnek tartottam, és éppen az áttekinthetőség kedvéért nem szerkesztettem oda. Az olvasót viszont úgy gondolom, megfelelőképpen vezeti a belső tagolás az értelmezésben.

● Szintén szerkesztési hiányosságra utal, hogy az adott fejezeteken belül vannak olyan alegységek, melyek ugyanazt a címet kapták, ezáltal tovább nehezítve a leírtak áttekinthetőségét. (Az értekezés 331. és 335. oldalain – ugyanazon fejezeten belül – egyaránt található „reszocializációs megfontolások” című gondolati egység) (3. oldal).

Valóban: a 335. oldalon szereplő alcím helytelenül szerepel. Az alfejezet címe: KÍSÉRLETEK AZ ELKÜLÖNÍTÉSRE

● Előfordulnak egybe, illetve **különírási tévesztések** (pl. „fogva tartott” – Ez azonban könnyen lehet, hogy a szövegszerkesztő programra vezethető vissza [15, 35, 49, 51, 103, 141, 302, 304, 308, 372, 378, 384. oldalak]. Kiadás előtt ezt a néhány betűkihagyást, betűcserét kiigazítani javaslom (3. oldal).

A munka megfogalmazásakor, majd a végső stilizáláskor egyik lényeges problémám volt a magyar helyesírás szabályainak alkalmazása. Úgy tűnik, napjainkban az egybe- és különírás a magyar helyesírás egyik

legproblematisabb része, amelyet „A magyar helyesírás szabályai” c. akadémiai kézikönyv (11. kiadás, 12. lenyomat, 2000) 95–142. pontjában igyekszik szabályozni. Sajnos a számítógépes helyesírási programok ettől sokban eltérnek. A konkrét példa, a „fogva tartott” szókapcsolat egyébként „A magyar helyesírási szótár” c., ugyancsak akadémiai kézikönyv szerint is külön írandó. Kérdés, hogy ezt az általános szabályt mennyiben írhatja fölül a szakmai terminológia.

- Az értekezés ...nyelvezetével kapcsolatban ugyanakkor megjegyzendő, hogy **néhol átveszi a korabeli forrásokból származó kifejezéseket** és azokat a főszövegben is alkalmazza (idézőjel nélkül), ami csak azért problematikus, mert egyrészt régies hangzásuk miatt kevésbé illenek a szövegrészbe, másrészt az olvasó számára nem feltétlenül ismert, hogy mit is jelentenek pontosan (pl. „liha”, „súlykór”). Ezek is szintén a kiadás előtt orvoslandóak (3. oldal).

Bár ilyen kifejezések alig akadtak a szövegben, s jóllehet nem érzem a dolog meritumához való kapcsolódását, de megfogadom Tisztelt Opponensem tanácsát és az átlagolvasó számára jegyzetelem majd a régies kifejezések mai megfelelőjét. Megjegyzem, nekem nem tündek föl, feltehetően az olvasmányaim alapján felgyült passzív szókincs okán. Azt azonban nem gondolom, hogy idézőjelet kellene igénybe venni a kevésbé gyakran használt szavak használatakor. Különösen nem, ha azok az idézett források hangulatát, eredeti mondanivalóját festi alá.

- Felmerül, vajon miért keveredik néha a szerző úgymond „**látszat-ellentmondásokba**”... egyáltalán nem tartalmi tévedésről vagy hiányosságról, hanem pusztán az értekezés szerkezetéből adódó félreérthetőségről van szó. A szerző ugyanis nem szoros időrendben halad, hanem az egyes intézményekhez, problémákhoz kapcsolódóan ír az egyes jelenségekről... Az olvasó számára a kép tehát csak a nagyobb gondolati egységek elolvasása után állhat össze, míg közben a szerző kijelentései önmaguknak ellentmondónak tűnhetnek. Ez talán **világosabb szerkesztési elvekkel, feszeőbb szerkezettel kiküszöbölhető** lenne (4. oldal).

Úgy gondolom, magamra vállalhatom a „látszat-ellentmondások” megteremtésének felelősségét. Hiszen kiindulópontjaimat számos megcsontosodott, félreértelmezésektől terhelt szakmai magától értetődőség határvidékén tűztem ki. Ennek okán épp a meggyőzés fokozatos taktikáját választva hagytam az olvasót eljutni a megértéshez. Számomra megnyugtató, hogy Tisztelt Opponensem álláspontja szerint is célra vezető volt e módszer, hiszen, mint írja, a nagyobb gondolati egységek elolvasása után összeállt számára is a kép. Megvallom, többször vívódtam azon, hogy a tankönyvírás letisztázott elvárásainak megfelelően ne a kristálytisza végkövetkeztetések gondolatmenetét kövessem-e, de végül is másként alakítottam a szerkezetet.

Miként a tudatos szerkesztés eredménye az „ugrálás” bizonyos korszakok között is. Ugyanis nem az időrendi kifejlődést tartottam fontosnak (különösen nem az ókori előzmények tekintetében), hanem a vizsgált tárgyhoz kapcsolódó intézmények korai lenyomatainak rögzítését. Azt is elsősorban abból a szempontból, mennyiben volt (lehetett) hatással a 16. századi fejleményekre, hogy ti. létezik-e kimutatható kapcsolat közöttük, regisztrálható-e valamiféle folytonosság történetükben. A

rabszolgamunka, a kényszermunka, az opera publica, a gályarabság, az intézeti munkáltatás korai formái nem azért foglalkoztattak, hogy azok a maguk teljességében mennyiben fedik le hálózatosan az ókori, majd koraközépkori büntetési szisztémát, hanem kizárólag a koraujkori szankciórendszer, s azon belül is a szabadságfosztás kiformalódó szerkezetében mennyiben hatottak közre.

- Nem egyértelmű... hogy miért is ebben a korszakban kezdi a szerző a vizsgálódást, ha a jogintézményeknek komoly előképei vannak pl. már az ókorban is? ...Talán **követhetőbb lett volna, ha a szerző inkább külön (al)fejezetet szentel az előképeknek**, és akkor onnan lép tovább a vizsgált korszakokba (4. oldal).

A fentiekben mondottakhoz hasonlóképpen fogalmazhatok az évezredek előképek, minták hivatkozásánál. Az elméleti és társadalmi változások fejezetben megítélésem szerint értelmetlen lenne egy olyan előfejezethez, amely az ókori, majd a középkori, végül a koraujkori körképet a szegénység, a szegénygondozás, a vallásos ideológia és az ipar-kereskedelem fejlődésére szűkítve áldozná fel a szakmai ívek érzékeltetését a kronológia oltárán. A panoráma-felvételeket készítő és a német tudományos iskolán nevelkedett kutató bizony nem ritkán érez erős kísértést a monumentális 19. századi feldolgozások ismeretében a „von Anfang an bis Heute” típusú monografikus erőfeszítések megtételére. Húszesztendős kutatásokkal a háta mögött aligha akadhat valaki, akit ne vonzana a teljesség délibábja. Tekintettel azonban definiált vizsgálati célomra, ellenálltam a csábításnak. Az azonban valóban nem kizárt, hogy a tematika jelentős kiszélesítése és a terjedelem megduplázása esetén beleférne a fejtegetésekbe egy ilyen rész is.

- Szintén nem derül ki, hogy a vizsgálódás miért is ér véget ott, ahol véget ér? ...az alcímben két rezsím típus, a fenyítőház és a rabdolgoztató ház kerül nevesítésre, nem derül ki egyértelműen ugyanakkor, hogy miért ez a két intézmény szerepel az alcímben. Arról lenne szó, hogy e vizsgált történelmi korszaknak ez a kezdő és a végpontja?... **a műből nem tűnik ki, hogy a rabdolgoztató ház ugyanilyen egyértelmű végpont lenne az időskála másik felén** – bár az tény, hogy a magyar szabályozás kapcsán utolsónak vizsgálja a szerző (4. oldal). Akár szorosan kronológiailag nézzük, akár a jogintézmények fejlődését tekintve, nehezen érthető, hogy miért ott van vége a vizsgálódásnak, ahol (5. oldal).

A kezdet, melyet Tisztelt Opponensem is kitűnően érzékel, a fenyítőházak kora. A 16. század végén lejátszódó folyamatok a rendészet és a büntetés-végrehajtás határvidékén a 17. és 18. századot a büntetések forradalmának korává tették. Ebben a két évszázadban terjedt el nagy sebességgel a kontinens térképén a fenyítőházi modell. A fenyítőházi mozgalom a reneszánsz és a reformáció befolyásolta közgondolkodásban a vegyes funkciójú, rendészeti célú és büntetőintézetek meghonosításával a szegénység és a vele kapcsolatos bűnözés problémáinak remélt megoldását készítette elő. Mint a börtönügy nagy átalakulását megelőlegező és megalapozó intézmény, méltán jelölheti ki a „0” kilométerkövet.

Határozott álláspontom, hogy a választott témának valóban a rabdolgoztató házak elterjedésének regisztrációja a végpontja. Ugyanis a kutatómunka kezdetén feltett kérdésem az volt: hogyan éri el Magyarországot a fenyítőházi mozgalom által

útjára indított reformhullám. S ennek az áramlatnak záróköve a Domus Correctoria hamvába holt kísérlete után a rabdolgoztató ház intézményében a magyar tömlöcügyben is felbukkanó munkáltatási-visszavezetési hatás. A fenyítőház eszméje még felvillan a szempici javítóház alapokmányában, hogy rögvest helyet adjon a gyors kriminalizációnak a bécsi hatóságok által Magyarországra transzportált, halálra ítélt, de kegyelemben részesült osztrák köztörvényes bűnözők segítségével. Ami ezután következik, már nem a fenyítőházi reformáramlat hatása, az már a büntetés-végrehajtás megújulása. A fenyítőházi mozgalom magyarországi hatása olyan az én olvasatomban, mint egy hullám, mely partot érve eléri a legtávolabbi pontot a homokpadon, ahol elenyészik.

●Az értekezés véget ér tehát, és bár az előzmények vizsgálata megfelelő mértékben megjelenik a műben, legalább **egy rövid fejezetet szentelhetett volna szerző a lezárt korszakot követően a jogintézmények további fejlődésének**, illetve utóéletének vizsgálatára. Ennek keretében természetesen nem az lenne elvárható, hogy a jelenleg hatályos büntetés-végrehajtási szabályozást ismertesse, hanem az, hogy megemlítsen pl. a közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikket, amely kifejezett rendelkezéseket tartalmaz, többek között a dologházi őrizet végrehajtására vonatkozóan (5. oldal).

Bár nem kívánok szerkesztési megfontolások mérlegelésébe bocsátkozni, megjegyzendő, hogy már másik Tisztelt Opponensem, Korinek László is úgy értékelte a kutatási eredményt: az két disszertációt ölel fel. Ha 1913-ig vezettem volna a fenyítőházi intézményből büntetés-végrehajtási jelenséggé vált fejlődési vonalat, az eredményezte volna csak az igaz parttalanságot. A 20. századi dologház, mint a határozatlan tartamú szabadságvesztés-büntetés hazai intézményes megjelenése (és elnevezése) nagyon vékony (hajszálnyi) intézményi rokonságot mutathat csupán ki a fenyítőházakkal. Az sokkal inkább a büntetőjogi reformirányzatok terméke, s korszerű válaszként fogalmazódott meg benne a klasszikus büntetőiskola hiányosságainak észlelése és bírálata nyomán a határozatlan tartamú szabadságvesztés. A büntető reformjavaslatok képletében egyfajta lehetőségként kínálták a büntető jogtudomány gondolkodói az elkövetők differenciált kezelésére. Ha tehát nem vágtam volna el a történelmi szálát, nem hagyhattam volna ki sem a klasszikus iskola értékelését és viszonyát a szankciórendszerhez, sem a büntetőreformáció elemzését, sem a kritikusként föllépő reformirányzatok mélyreható ismertetését. Ez pedig nem lehetett, de nem is volt célom.

●Szentén a szerkesztésből adódik az a gond, hogy viszonylag **gyakran fordulnak elő ismétlések az értekezésben**. Néhol csak néhány sor, néhol viszont teljes gondolati egységek – gyakran idézetekkel együtt – ismétlődnek. Ez indokolt lehet abból a szempontból, hogy ugyanazok a problémák több szemszögből is vizsgálat tárgyát képezik a műben, azonban gyakran csupán az általános társadalmi háttérre vonatkozó fejtegetések ismétlődnek (133. o.), ezért ebben a körben lehet, hogy pusztán néhány utaló megjegyzéssel áthidalható lenne a kérdés.

Köszönöm Tisztelt Opponensem ismétlődésekre vonatkozó megjegyzését, s ígérem, ahogy időm majd engedi, kigyomlálni igyekszem a materiából az esetleges formai azonosságokat. Ebben a kérdésben a digitális előkészítéssel dolgozó szerzők

rémálma testesül meg, mert a szerkesztés óhatatlanul együtt jár ilyen hibákkal. Ez a (szó és/vagy mondat)ismétlés azonban különbözik attól a tartalmi ismétlődéstől, melyet szükségesnek láttam az olvasó számára a kerek értelmezés kedvéért igénybe venni. Tettem ezt éppen azon elvárás okán, amit Tisztelt Opponensem több alkalommal is megemlített, hogy ti. biztosabb eligazodást nyújtson a mű az olvasónak.

- A szerkesztés abból a szempontból sem teljesen koherens, hogy az értekezés első fejezete máris a kora újkor tömlöceivel foglalkozik, holott a szabadságelvonással járó szankcióknak természetesen vannak ennél korábbi történelmi előképei, melyek azután szintén elemzés tárgyát fogják képezni a műben. **Szerencsésebb lett volna az egyes jogintézmények kapcsán időrendben haladni...** (5. oldal).

Mint fentebb említettem már, a mű alapszerkezete nem a történettudományban szívesen alkalmazott (de ott sem majorizált) kronologikus feldolgozást követi. A fenyítőházak korának büntetőintézményi képletét két előzményben rögzítettem: 1.) a széles értelemben vett börtönben (tömlöcben), mely a szabadságfosztás helye és 2.) a munkáltatásban, mint a büntetések végrehajtásába becsatlakozó hol önálló, hol kiegészítő, hol alárendelt szerepet játszó szankcióformában. Miután még a szakmában is annyi korábbi hit és tévhit él e két (itt büntetés-végrehajtási elemmel) kapcsolatban, nagyobb veszélyt láttam a kettő összeolvasztásában, mintsem külön kezelésében. Ellentmondást pedig azért nem érzek a két intézmény értékelésének sorrendjében, mert más funkció áll a vizsgálat homlokterében egyik és más a másik esetében.

- A mű terjedelmére is figyelemmel üdvözlendő megoldás a szerző részéről, hogy az egyes fejezetek végén összefoglalót helyez el, azonban célszerű lett volna ezt a fejezet egyéb részeitől legalább egy alcímmel elválasztani (6. oldal).

Kétségtelen, hogy a fejezetvégi összegzések nem mindenütt különülnek el fejezetcímmel jelezve, de úgy hiszem, az „Összefoglalva az eddigieket” megjegyzés elég markáns jele az összefoglalásnak.

- A munkabüntetések fejlődésének szemrevételezésekor kitűnik az a folyamat, ami talán **így expressis verbis kimondásra nem kerül a műben**, holott alapvető jelentőségű. Alapvetően kétféle út jelent meg a fejlődés során: az egyik, ahol cél a munkáltatás, amelyhez járulékosan kapcsolódik a személyi szabadság elvonása, illetve a másik, ahol a cél a szabadság elvonása és ehhez kapcsolódik a munkáltatás (10. oldal).

A munkabüntetések fejlődésének történeténél lehet, hogy expressis verbis nem definiáltam a direkt útvonalat, de kifejezetten ezzel a megfontolással dolgoztam, s megnyugtató számomra, hogy Tisztelt Opponensemnek is világos folyamatként rajzolódott ki a szintézisbe hajló történelmi képlet.

- Bár a szerző pontosan definiálja az általa használt fogalmak tartalmát, így pl. azt, hogy mit nevez fenyítőháznak – sőt, külön fejezetet szentel a terminológiai kérdéseknek – **az adott kifejezések** azonban már az értekezés korábbi részeiben is előfordulnak, és mivel **tartalmi meghatározásukra**

csak később kerül sor, ezért eleinte még nem tudjuk pontosan, hogy a szerző az egyes kifejezéseket milyen tartalommal használja (11. oldal).

A szerkesztési szabadság fogalomkörébe úgy vélem, belefér az a szakmai kísérletezés, mely az olvasók ismeretanyagára és az eddigi megállapításokra és/vagy sztereotípiákra hagyatkozva helyezi el az intézményeket a történelmi tablón, fokozatosan juttatva el együttgondolkodó partnerét a felismeréshez, az új definícióhoz vagy joghistóriai képhez. A kezdeti részekben sem kerülhet meg a létező intézmények megnevezése, de a meghatározásra akkor került sor, amikor a matéria építkezésében már kellő információ állt rendelkezésre.

●Míg a szegénykérdést a szerző példásan körüljárja, addig a bűnözés alakulásának nem szentel ekkora figyelmet. Holott – mint arra maga is utal és a címből is következik – nem a társadalmi problémák szociális megoldására helyezi a vizsgálódás fő hangsúlyát, hanem a büntetés-végrehajtási kérdésekre, ez pedig óhatatlanul azt jelenti, hogy a fenyítőházak és hasonló intézmények lakóinak másik típusával – **a bűnözőkkel** – **is legalább hasonló terjedelemben lenne szükséges foglalkozni** (13. oldal).

A szegénység és a bűnöző társadalom határmezsgyéjén működő fenyítőházak társadalmi bázisának áttekintéséből szükségképp soványabb hányad jut a „klasszikus” bűnözőkre. Jóllehet ilyet a kor sem definitíve, sem statisztikailag nem ismert, lehetett volna tenni tétova kísérleteket a zóna felderítésére, meggyőződés szerint kevés sikerrel. Bár a történelmi kriminológiának vannak jelentős részeredményei, átfogó kép éppen a kérdés általánosságánál fogva annál kevesebb. (S az is összehasonlíthatatlanul elhanyagoltabb állapotban van, mint a várostörténelmi vagy szegénységkutatások.) Gustav Radbruch és Heinrich Gwinner írják korszakos könyvükben (*Geschichte des Verbrechens*, 1951, 1991), hogy a történelmi kriminológia legnagyobb problémája a bűnügyi statisztika (természetes) hiánya, ami részleges adatok és információk tömeges feltárását, összehasonlító elemzését, a becslést, valamint az analógia eszközét igényli. Meggyőződés, hogy a 16–17. század bűnözésének feltérképezésére vállalkozó kutató életművet kell, hogy tervezzen. Megjegyzem a lehetőségek határai között igénybe vettem Avé-Lallemants, Radbruch és Gwinner eredményeit, amelyek azonban a fentiek miatt szükségképpen nem vezethetnek megalapozott következtetésekhez egy olyan kutatásban, mely évszázados időtartamot és kontinentális méreteket igényel magának. Megjegyzem, Magyarországon még inkább gyermekcipőben jár a történelmi kriminológia művelése, jóllehet vannak biztató jelek. A 20. század nyolcvanas éveiben Hajdú Lajos a Helytartótanácsához félévente-évente beküldött megyei, szabad királyi városi és a pallosjogú uradalmakból származó rabtabellák adatai alapján kísérelt meg összefoglaló képet alkotni a büntetőjog, a büntető igazságszolgáltatás és a büntetés-végrehajtás egészéről. Az életművének ezen részét több kötetben is publikáló Hajdú professzor maga is kénytelen volt elismerni, hogy ez a szűk metszet (néhány évtized) a hivatalos adatkérés köre (kik, miért és mennyi időre „fordultak” meg a tömlöcökben), s végül a válaszok lakonikus tömörsége miatt alig tehető fel sok kérdés az érdemi válaszok

reményében. Az általa megkeresett és megfogalmazott válaszokat felhasználtam a munkában.

Alapvetően azonban nem ezért volt csekélyebb a bűnözőkre irányított figyelmem. A fenyítőházak archeo-típusában nem volt hely klasszikus értelemben vett bűnözők számára. Újdonsága éppen abban merült ki, hogy a csavargóból ideológiai-politikai okokból bűnelkövetővé avanszált csoportot meg akarta tartani a bűnözés innenső oldalán, és a jobbíthatóság, a visszatérés reményében a javíthatatlannak tartottakkal, a neveletlenekkel, a léhákkal egyetemben a nevelés terrénjába tolta át. A fenyítőházakban szajhák és zsebtolvajok képviselték a feudális rendi társadalom „bűnözőit”. Amikor pedig elárasztották a bírói ítéletek nyomán a kriminális elemek a fenyítőházakat, azok már közelebb sodródtak a börtönhöz (tömlöchöz), mint a kezdeti formákhoz. A bűnözői kört, mely az elkriminalizálódás jellegzetes eszközeként vizsgálhatunk, a tömlöcök lakói voltak, akik korszakunkban még a legkülönbébb önkény, a közjogi bázisú ítélkezés és magánjogi alapokon birtokolt törvénykezés szabályozatlan csatornájából különösebb differenciáltság nélkül ömlöttek a hatóságok és a bíróságok alkalmi akaratóból a fenyítőházi keretek közé. Megjelenésük jelentősége nem bűnözői előtörténetükben rejlik, hanem a dolgozatban is kifejtett tömlöci becstelenségükből folyó hatásukban. Kissé erősen fogalmazva: ebben a folyamatban nem a kriminális elemek játszanak főszerepet, hanem az őket befogadó tömlöc, mely intézményes becstelenségét terjeszti velük át a fenyítőházakra. Mindezek ellenére nem tartom kizártnak – inkább illusztratív szándékkal, mint a teljesség igényével – a kontúrok megerősítését.

•...míg a nemzetközi résznél világosan látható, hogy miért azon országokat mutatja be a szerző, amelyeket; addig **a magyar szabályozás ismertetésekor nem derül ki az olvasó számára, hogy miért azon vármegyék helyzetét írja le, amelyekre végül is sor kerül.** Ennél fogva az olvasó találgatni kényszerül, hogy vajon ezen vármegyék lettek volna az etalonok a magyar állapot vonatkozásában, esetleg ezekre nézve állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű és minőségű forrás, vagy esetleg kizárólag ezekben a vármegyékben működtek olyan intézmények, amelyekről érdemes volt megemlékezni? (14. oldal)

Tisztelt Opponensemnek a vármegyei tömlöcök kiválasztását érintő kérdésére lehetne egy egyszerű, s úgy érzem helytálló válaszom: hogy az ország különféle pontjairól származó információkra kívántam támaszkodni, hogy ti. a nyugati, a keleti és a középső országrész is reprezentáltassék a tömlöcállapotok dokumentálásában. Arra nem is gondolhattam, hogy szisztematikusan végigkutassam a vármegyei levéltárakat.

Az érintett megyei példák mögött azonban a véletlenszerű kiválasztáson túl számos más szempont is meghúzódik. Csongrád vármegye levéltárában lelhető fel a Domus Correctoria szempci, tallósi és végül szegedi iratanyaga. Zala vármegye büntetőgyakorlatából származó tapasztalatok „fertőzték” a reformkori közgondolkodást, itt munkálkodott tiszti ügyészként Deák Ferenc, aki utóbb a büntető törvényjavaslatok legfőbb koordinátorává lépett elő. Vas vármegyében korszakalkotó kísérlet köszönhető Hegedüs Sándor vármegyei főmérnöknek, aki

tapasztalatit, börtönintervét publikálva, nagy hatást gyakorolt a reformkori fogházjavítókra. Pest vármegye modelljén ostromozta Kossuth Lajos utóbb a Pesti Hírlap hasábjain a feudális tömlöc intézményét. Nógrád megye levéltára őrzi a legendás balassagyarmati börtön építésének küzdelmes történetének számos dokumentumát.

- A szerző bőséges **levéltári anyagot** használt fel kutatása során, azonban ez az olvasó számára csak annyiban realizálódik, amennyi beépítésre került az értekezés szövegébe, mert bár a továbbiak is pontosan azonosíthatóak a hivatkozások alapján, azonban **részletes megismerésükre pusztán a mű elolvasása során értelemszerűen nincs lehetőség.** Az ilyen események leírása viszont alkalmas arra, hogy az olvasó jobban megértse a korabeli döntéshozókat és ezáltal jobban értelmezhetővé váljék; az egyes intézkedések megtételére miért pont akkor és miért pont az adott tartalommal került végül is sor.

Elismerve Tisztelt Opponensem igazát abban, hogy ti. a feltárt levéltári dokumentumok teljességére vágyhat az olvasó – ez azonban úgy gondolom, egy másik monográfiát képezhet. Várat még magára a magyar reformkori tömlöcügy alapos és teljes feltárása, ahol bőséges levéltári anyaggal illusztrált elemzést vár a szakma az erre vállalkozó kutatótól. Magam pedig ígérem, hogy a birtokomban levő forrásokat folyamatosan publikálom.

Budapest, 2011. március 20.

Mezey Barna